

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Γ΄.

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΑΤΟ, 23 ΤΟΥ ΘΕΡΙΣΤΗ 1912

ΑΡΙΘΜΟΣ 483

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΨΩΝΕΤΑΙ ΑΜΑ ΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ ΔΕ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ.
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ — Σ. ΛΑΙΜΠΕΡΤΗΣ. 'Ο 'Αρχι-
συντάχτης.
ΧΡ. ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΗΣ. 'Η 'Αλήθεια.

ΔΗΜΟΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ. Τὸ συμπόσιον.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ. 'Ο Βενιζέλος ἐδῶ καὶ στήν
Κρήτη.

Γ. ΚΑΜΠΥΣΗΣ. Τὸ δαχτυλίδι τῆς μίνας (συνέχεια).

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ. Θεατρικά — Προποτιπίες.

Ν. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ. Τριλογία.

Γ. ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ. 'Ο μουγκός.

SIMPLEX. Γιά τὰ νησιά.

Α. ΤΡΑΝΟΣ. 'Η φιλοσοφία στὸ Πανεπιστήμιον.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ. — Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ —
Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΔΩ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Φίλε κ. Ταγκόπουλε,

Δίχως ἄλλο τὸ ψυχικὸ τρικύμισμα τῆς Κρήτης εἶναι μεγαλειότερο καὶ ἀπελπιστικώτερο ἀπὸ ὅ,τι ἐφάνη στήν ἀρχή. Τόσος καιρὸς ἐπέρασε ἀφ' ὅτου μᾶς ἐπαρουσιάσθη στὸν ἐπιφοβώτερο παροξυσμὸ τοῦ καὶ ἰδοὺ τὸ Κρητικὸ γράμμα πὺ ἐδημοσιεύθη στὸ περασμένον φύλλο τοῦ «Νουμά» γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ πὺς ὄχι πειὰ πρὸς τὸ γαλήνεμα πηγαίνομε, ἀλλὰ πρὸς τὴ φουρτούνα, φουρτούνα ψυχικὴ καὶ μυαλικὴ τόσο γενικὴ ὡστε ἀνεκάτεψε σύγκορμα καὶ ἀνθρώπους σὰν τὸν κ. Χρηστουλάκη. Ἐπειδὴ στὸ 1909 ὁ «Κήρυξ» ἔγραψε πὺς «καμμιά δύναμη δὲν θὰ σταθῇ ἱκανὴ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ νὰ πᾶνε στήν Ἑλληνικὴ Βουλὴ μεθ' ἑαυτοῦ» καὶ ἐπειδὴ ἀκόμα τότε ὁ κ. Βενιζέλος ἦτον αἰσιδόξος γιὰ τὴν θέσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ὁ κ. Χρηστουλάκης θεωρεῖ τὸν σημερινὸ Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος ὡς τὸν κυριώτερον αἴτιον τῆς ἀυλιότητος καὶ τῆς κακομοιρίας πὺ δέρνει τὴν Κρήτη. Τί τρομερό, τί ἀκατανόητο, τί παράλογο πρᾶγμα ἔκαμεν ὁ Βενιζέλος ὅταν ἔλεγε στὸν «Κήρυκα» πὺς ὁ Κρητικὸς λαὸς θὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους στήν Ἑλληνικὴ Βουλὴ; Μήπως δὲν εἶπε κάτι τι πὺ ἔγινε; Ἄλλ' ὁ κ. Χρηστουλάκης θαρρεῖ ἴσως πὺς μὲ τὸ νὰ τὸ εἶπῃ τοῦτο ὁ κ. Βενιζέλος, ὅπως καὶ μὲ τὸ νὰ φανῇ αἰσιδόξος τότε γιὰ τὴν Ἐνωσι-ἐδημιούργησε τὴν σημερινὴ νευρικὴ ἐξάντληση τῆς Κρήτης. Δὲν παραξενεύομαι μὲ τὸ πὺς ὁ κ. Χρηστουλάκης ἀποδίδει τόσην ἐπίδραση εἰς ἕνα ἄρθρον, πὺ ἄλλως τε ἢμπορεῖ νὰ εἶχε καὶ ἕναν ἄλλο λόγο, τὸν λόγον ὅς ἡθικὴς πιέσεως τῆς Εὐρώπης. Ὁ κ. Χρηστουλάκης ἢμπορεῖ νὰ παραγνωρίσῃ τὸν οὐσιαστικὸν αὐτὸν σκοπὸν, πὺ ὁ κ. Βενιζέλος οὔτε στὸ σημερινὸ

κίνημα τῶν Κρητῶν ἠρνεῖται, μολονότι τοῦτο δὲν ἤξερεν ἕως πὺ νὰ σταματήσῃ. Καὶ εἶναι ἀκόμη ἐλεύθερος ὁ κ. Χρηστουλάκης νὰ θεωρῇ τὴν τατινὴν αἰσιδοξίαν τοῦ κ. Βενιζέλου γιὰ τὸ Κρητικὸν ὡς ἀδικαιολόγητον ἀφοῦ φαίνεται εἶναι τόσο μυστήριον γι' αὐτὸν τὸ νὰ ἔχῃ ἕνα ζήτημα στροφᾶς πρὸς τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν τότε ἤγγιζε τὸ Κρητικὸ ζήτημα τόσο πολὺ, ὡστε κανεὶς νὰ μὴν βρῖσκεται οὔτ' ἐδῶ, οὔτε στήν Κρήτη, οὔτε στήν Εὐρώπῃ πὺ νὰ μὴν ἔχῃ τὴν ἰδέαν ὅτι εἴμεθα στὰς παραμονὰς μιᾶς ὀριστικῆς λύσεως. Εἰς τὸν κ. Χρηστουλάκην ἕμως δὲν στέκει ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴ αὐτῇ περιόδῃ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος — διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς ὁποίας ἄλλωςτε ὄχι μόνον ὑπαίτιος δὲν εἶναι ὁ κ. Βενιζέλος ἀλλὰ καὶ ἐπίμονα ἀντετάχθη, χαρακτηρίσας τὸ πρᾶξικόπημα τοῦ 1908 ὄχι ἀπλῶς ἄκαρπο, ἀλλὰ καὶ **τυχοδιωκτικὸν** — νὰ πηδᾷ ἀμέσως στήν πολιτικὴν τοῦ κ. Βενιζέλου, ὡς πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ μεταξὺ ἔμεσολάβησαν κάποια ἄλλα γεγονότα, πὺ παραξενεύομαι πὺς τὰ προσπερνᾷ ὁ κ. Χρηστουλάκης.

Ἄς τὸν βοηθήσομε νὰ τὰ θυμηθῇ, νὰ τὰ ζυγίσῃ καὶ τότε νὰ μᾶς εἶπῃ ἂν ὁ κ. Βενιζέλος ἐξενέυρισε τὴν Κρητικὴν ψυχὴ ἢ ἐπάλαιψεν ἡρωϊκᾶ νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ στήν πραγματικότητά ἀπ' τὴν ὁποία τὴν ἐσκάρισεν ἢ ἀθλία πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὸ ζήτημα τῆς Σημαίας. Πὺς ἐπολιτεύθη ὁ τότε αἰσιδόξος Βενιζέλος στὸ ζήτημα τοῦτο πὺ ἦλθε ὡς ἀναποδογυρισμὸς τῆς Κρητικῆς ὑποθέσεως, ἀπὸ τὴν θέσιν στήν ὁποία τὸ εἶχε τοποθετημένο ἢ αἰσιδοξία τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς; Ἐπάλαιψε ναὶ ἢ ὄχι ἀνάμεσα στὸ ἀλαφιασμένο πλῆθος γιὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἀνακατοχὴν γιὰ τὴν ὁποία τόσο συστηματικὰ εἰργάσθη ἢ δημοκοπία γύρω ἀπὸ

τὸ Φρούριο τοῦ Φιρκᾶ; Ἐγένετο ἔπειτα ἐδῶ ἡ Ἐπανάσταση καὶ ὁ Βενιζέλος ἐκλήθη νὰ τὴν καθοδηγήσῃ. Συνεδούλευσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ἡ Βουλὴ τὴν ἐδέχθη καὶ ὁ Βενιζέλος ἐτοιμάζετο νὰ καταβῇ πάλι στὴν Κρήτη :

— Καὶ ἂν θελήσουν νὰ στείλουν οἱ Κρήτες βουλευταί; τὸν ἡρώτησεν ὁ κ. Ράλλης.

— Θὰ προσπαθήσετε κ' ἐσεῖς κ' ἐμεῖς νὰ τοὺς πείσουμε νὰ μὴν ἔλθουν. Μὰ ἂν ἐπιμένουν τότε νὰ τοὺς μεταχειρισθῆτε ὡς στασιαστὰς καὶ νὰ τοὺς στείλετε δεμένους κάτω.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἔλεγε αὐτὰ καὶ ἐπέτρεψε νὰ γραφοῦν στίς ἐφημερίδες ἐπήγαινε κάτω νὰ κάμῃ ἐκλογικὴ περιουσία γιὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ποὺ ἐτοιμάζαν κ' ἐκεῖ. Μετ' ὀλίγον ἡ Κρητικὴ Ἐθνοσυνέλευσις ἤνοιξεν, καὶ ἡ πατριωτικὴ δημοκρατία ἐκίνησε τὸ ζήτημα τοῦ ὄρκου τῶν Μουσουλμάνων βουλευτῶν. Ὁ κ. Χρηστουλάκης ἦτο στὰ Χανιά καὶ ἂν θυμᾶται θὰ ὁμολογήσῃ βέβαια πὺς σπάνια εἶδεν ἡ Κρήτη παρόμοια ὦρα ἀλλοφροσύνης. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐσχημάτισε Κυβέρνησιν, ποὺ μάλιστα ἔστεκε στὰ πόδια της, ἔχει μόνο γιὰ τὴν πλειοψηφίαν της ἦταν κωμικὴ — δύο ἢ τρεῖς βουλευτὰς εἶχε περισσότερος ἀπὸ τὴν ἐνωμένην Ἀντιπολίτευσιν — ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ μὲν Κρητικὸν λαὸν εἶχε παλαδώσει ὑπὲρ τοῦ ὄρκου, οἱ δὲ πρόξενοι ἐδήλωσαν κατηγορηματικὰ στὴν προηγουμένη Κυβέρνησιν καὶ στοὺς ἀρχηγούς τῶν κομμάτων ὅτι ἂν ἡ Βουλὴ ἐπιμένει «θέλει δημιουργήσει κατάστασιν συνεπαγομένην τὴν ἄμεσον ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων κ.λπ.». Ὁ κ. Χρηστουλάκης μένει στὰ Χανιά καὶ δὲν θὰ κάμῃ πολὺν κόπο νὰ ἔχη τὰ πρακτικὰ τῆς Ἱστορικῆς ἐκείνης Συνεδριάσεως. Θυμῶμαι μόνον ἀπὸ τὸν θαυμάσιον λόγον τοῦ Βενιζέλου αὐτὰ περίπου :

— Κανείς δὲν ἀρνεῖται ὅτι τὸ Κρητικὸν καθεστῶς ἐφθάρη καὶ ὅτι ἡ μόνη λύσις πλέον εἶναι ἡ Ἐνωσις. Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ, σκεφθῆτε ὅτι ἄλλα τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ εὐρισκόμενα εἰς ἀσυγκρίτως χειροτέρας συνθήκας τῆς Κρήτης ἔχουν μολαταῦτα ὑπομονὴν τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν μεγαλειότεραν καὶ νὰ μὴ σίρωμεν οὔτε ἐκεῖνα πρὸς τὴν καταστροφὴν (εἶχε κηρυχθῆ τὸ μποῦκοτάζ), οὔτε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ μαλλιά πρὸς πόλεμον. Δὲν ἔχομεν κανένα δικαίωμα ν' ἀπεδοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν παρουσιαζόμενοι ὡς ἀνυπόμονοι καὶ αὐτοσυκοφαντούμενοι; διότι συκοφαντία εἶναι νὰ λέγωμεν ὅτι ἡμεῖς οἱ ὅποιοι δὲν ἐκουράσθημεν 25(1) ἔτη μαχόμενοι ὑπὸ τὸν τύραννον ἐξηγνητλήθημεν τώρα καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐγκαρτερήσωμεν πλέον, ἐνῶ εὐρισκόμεθα ὑπὸ ἐντελῶς ἐξαιρετικὰς πολιτικὰς συνθήκας.

Ὅλον αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦ κ. Βενιζέλου παρόμοιον τοῦ ὁποῖου δὲν ἔχει ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ὁ κ. Χρηστουλάκης τὸν σφίνει ἀνάρμοστα, ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ εἰποῦμεν, διότι ἀπὸ τὸ δημοσίευμα τοῦ «Κήρυκος» πηδᾷ ἀμέσως εἰς αὐτὴν τὴν Πωλογεωργικῆς εἰλικρινείας σημείωσις: «Τὶ τὸν ἐννοιαζαν ὁμοῦ; Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξύ τοῦ ἔγραψαν καὶ τοῦ ξαναγράψαν ἀπ' τὴν Ἀθήνα καὶ προετοίμαζε τὴν μετάθεσίν του».

Ἐχω χρέος νὰ πληροφορήσω τὸν κ. Χρηστουλάκη καὶ μαζί μ' αὐτὸν ὅλους ὅσοι νομίζουν πὺς ὁ κ. Βενιζέλος ἀπὸ τὴν Κρήτη παρεμόνευε τὴν Ἑλληνικὴν ἐξουσίαν πὺς ὄχι μόνον τοῦτο δὲν συνέβαινε, ἀλλὰ εἰς τὰ ἀναμεταξύ τοῦ κ. Χρηστουλάκη ὁ σημερινὸς Πρωθυπουργὸς μᾶς τὸ ἐξέκοψε πὺς δὲν ἐρχεται καὶ διέλυσε μάλιστα μὲ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ αὐτῆ τὴν πρώτην ομάδα, ποὺ εἶχε σχηματισθῆ ἀπὸ σημαίνοντα πρόσωπα τοῦ τότε πολιτικοῦ κόσμου. Μολαταῦτα μερικοὶ ζῆν ἀπηλπίσθησαν καὶ μοῦ ἐπέμειναν τότε νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ στὴν Κρήτη. Μολονότι ἀκριβῶς ἐκείνην τὴν ἐβδομάδα εἶχα δεύτερον γράμμα τοῦ ποὺ μοῦ ἔγραφε πὺς «τὸ Κρητικὸ ζήτημα δὲν τοῦ ἐπέτρεπε οὔτε νὰ σκέπτεται νὰ κάμῃ βήμα ἀπὸ τὴν Κρήτη» ἐδέχθηκα μολαταῦτα νὰ κατεβῶ στὰ Χανιά καὶ νὰ προσπαθῶ νὰ τὸν πείσω. Τὸ βράδυ ἐπήγαμε στίς Μουρνιές, ὅπου ἡ κουβέντα ἐγένετο ὡς ἑξῆς :

— Ξέρω γιὰ τὴν ἡλθεσ... Ἀπὸ τὴν σημερινὴν ὁμοῦ συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς (ἦτο τὸ ζήτημα τοῦ ὄρκου) θὰ ἐπέισθης βέβαια πόσο χρειάζομαι ἐδῶ... θὰ ματαιωπονηθῆς ἂν μοῦ ἐπαναλάβῃς τὰ ἴδια...

— Μὰ, κύριε Πρόεδρε... φαντάζεσθε ὅτι τὸ Κρητικὸ ζήτημα τὸ ὑπηρετεῖτε καλλίτερα ἀπὸ ἐδῶ καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα; Εἶπατε πρὸ ὀλίγου στὴ Βουλὴν ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀνετόμη κάθε κίνημα Κρητικὸν εἶναι ἐγκλημα... Ἀλλὰ βλέπετε ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐτοιμαζόμεθα; βλέπετε ὅτι ἐσταθῆκαμε πάλι... Γιὰ τὸν δὲν θέλετε νὰ πάρετε σεῖς στὰ χέρια σας τὸν ἕλον ἀγῶνα τῆς Φυλῆς, ἕνα μέρος τοῦ ὁποῖου εἶναι τὸ Κρητικὸ ζήτημα;...

Ἐμείναμε ἕως τὰ μεσάνυχτα μ' αὐτὴν τὴν κουβένταν. Καὶ τὴν ἐπομένην πάλι καὶ τὴν μεθεπομένην ὡσαύτως καὶ μετὰ δύο μῆνες ἐδῶ παρομοίως μὲ τὸν κ. Πώπ πηγαίνοντες πρὸς τὴν Κηφισσιάν τὸ βράδυ τοῦ ἦλθεν ἐδῶ γιὰ νὰ φύγῃ στὴν Εὐρώπη :

— Μὴν ἐπιμένετε. Τὸ Κρητικὸ ζήτημα δὲν μοῦ ἐπιτρέπει.

— Ἡμεῖς θὰ σοῦ βάλουμε κάλπη καὶ δ,τι θέλεις κάμε, τοῦ λέγει ὁ κ. Πώπ.

— Θὰ δηλώσω ὅτι δὲν δέχομαι...

Ὁ κ. Πώπ μοῦ λέγει ἰδιαίτερος νὰ γράψω τὸ πρῶτ' στὸν «Χρόνον» ὅτι θὰ δεχθῆ. Ἠθέλησα νὰ τὸν ἀκούσω καὶ τὸ πρῶτ' μὲ ἐδέχθη εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον ἔ «Ἐρμῆς» ἐξω φρενῶν γιὰ τὸ δημοσιογραφικὸ ἐκεῖνο κόλπο.

Ἦστερ' ἀπὸ λίγες μέρες ἐφυγε γιὰ τὴν Εὐρώπη ὅπου ὡς νὰ μὴν ἐφθανε ὅσα εἶπεν ἐδῶ ἐδήλωσε δὲν ἐνθυμούμαι εἰς ποῖαν ἐφημερίδα — θαρρῶ στὸ Γαλλικὸ «Χρόνον» — ὅτι δὲν δέχεται τὴν ὑποψηφιότητα καὶ ὅτι θὰ μείνῃ πολιτευόμενος στὴν Κρήτη.

Ἡ τρικυμία ὁμοῦ τῆς 8ης Αὐγούστου καὶ πρὸ παθῶν ἡ φωτιὰ ποὺ ἐπήγαινε ν' ἀνάψῃ στὸν τόπον ἡ δημοκρατία τῶν Συντακτικῶν τοῦ ἐπέδαλε νὰ ἔλθῃ ἐδῶ καὶ νὰ ρυθμισθῇ μία κατάστασις ποὺ ἦτον ἀποκλειστικὸν δημιουργημά του.

Ἄμα ὁ κ. Βενιζέλος ἦλθεν ἐδῶ δὲν ἐπέρασε πολλὸς καιρὸς, λέγει ὁ κ. Χρηστουλάκης καὶ ἤρχισε νὰ βεβαιώσῃ τοὺς Κρητικὸς πὺς «θὰ πολεμήσῃ μὲ τὴν Τουρκία καὶ γλήγορα μάλιστα» τὴν βεβαίωσιν

αυτήν τὴν ἔκαμε εἰς τὸν ἴδιον τὸν κ. Χρηστουλάκη, στὸ Τσιρίγο ἀνήμερα τ' Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ πρωτίτερα ἐδῶ σὲ κάποιον ἄλλο Κρητικό, τὸν κ. Χαριτάκη. Ἀποκαλύπτω εἰς τὸν κ. Χρηστουλάκη, ὅτι τὴν ἴδια βεβαίωση τὴν ἔδωσε στοὺς Κρητικούς ὅταν ἔφρευγε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ θαρρῶ πὺς στὴν ἰδιαίτη-
 ρην ἐκείνη κουθέντα τοῦ Κήπου τῶν Χανιῶν ἦταν οἱ κ. κ. Κακούρης, Καλογεργής, Μπιράκης καὶ ἄλλοι καπεταναῖοι τῆς Κρήτης. Πῶς λοιπὸν, ἐρωτᾷ ὁ κ. Χρηστουλάκης, δὲν ἐπιτίθεται τὴν Τουρκίαν; Δὲν εἶπεν ὅτι τὴν ἐρχόμενην ἀνοιξή ἔτι μετὰ ἓνα χρόνον θὰ εἴμεθα σὲ θέσῃ γιὰ ἀμυντικὸ πῶλεμο, ὑπὸ τὸν ὄρο βέβαια νὰ ἔχη ἡ Τουρκία περισπασμούς; Νὰ λοιπὸν ὁ χρόνος πέρασε, νὰ ἡ Τουρκία μὲ τὸν περισπασμὸ τῆς φασαρίας τῆς Τριπολιτίδος καὶ ἡ Ἑλλάς «τρέμοντας τὸν πῶλεμο βάζει ὅλα τὰ δυνατὰ καὶ νὰ μὴν κάνει τὴν παραμικρὴ πρόκληση ἐξ αἰτίας τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος». Ὁ κ. Χρηστουλάκης δηλώνει βέβαια εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος τότε ἐθεωροῦσε τὸ ζήτημα καθαρῶς Ἑλληνοτουρκικόν. Ἀλλὰ γιατί τάχα δὲν ἐρωτᾷ ἂν ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πῶλεμος τὸ βοηθεῖ ἢ τὸ ἐναντίον τὸ βλέπτει ἐκτοπίσας πλέον αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἑλληνοτουρκικὴν περιοχὴν του, πράγμα πὺς δὲν ἐστάθη δύσκολον οὔτε γιὰ τὴν μανταλιτὲ τῶν ρητόρων τοῦ Συντριβανιοῦ;

Καὶ γιὰ νὰ μὴν καθυστερήσῃ σὲ τίποτε ἀπέναντί τους ὁ κ. Χρηστουλάκης προκαλεῖ τὸν κ. Βενιζέλο νὰ τοῦ εἴπῃ: Πῶς θὰ λυθῇ ἐπὶ τέλους τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης; Θὰ κάνῃ συμμαχίες ὅπως ἔλεγεν ἄλλοτε; Πὺς εἶναι τες λοιπὸν; Μήπως μπαίνει τίποτε στὴ μέση καὶ μᾶς τὰ χαλᾷ; Κι' αὐτὸ ὀφείλει νὰ μᾶς τὸ πῇ ἂν εἶναι. Πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ ξέρουμε πὺς βαδίζουμε καὶ νὰ μὴν περιπαίζῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Ἐνας πῶλεμος γίνεται, βαστᾷ ἓνα σχεδὸν ἀλάκαιρο χρόνο καὶ τὸ Κράτος μένει μουδιασμένον καὶ ἀποσοβλωμένον. Καμμὴ ἐντονη διπλωματικὴ ἐνέργεια οὔτε στὴ Βαλκανικὴ οὔτε στὴν Εὐρώπη. Ἐπειτα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κρητικὴν πολιτικὴν ποιά θὰ εἶναι ἡ γενικώτερη πολιτικὴ τοῦ Κράτους;

Ὁ κ. Χρηστουλάκης λοιπὸν ἔχει ἀξίωση ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλο νὰ γράφῃ συχνὰ στὰ Χανιά ποιὰ συμμαχία ἐκλείσει, νὰ τοὺς κλείνῃ καὶ τὸ μάτι πότε — πότε ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν τὸν ἀφίνει, νὰ τοὺς στρώνῃ διὰ τῆς «Ἑσπερινῆς» καὶ τῶν «Καιρῶν» καὶ ὄλων τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων τὸ ἐξωτερικὸ πρόγραμμα καὶ γιὰ νὰ μὴ βλέπουν τὸ Κράτος «μουδιασμένον καὶ ἀποσοβλωμένον» νὰ δίνῃ κάθε πρῶτ' καὶ μιὰ συνέντευξιν περὶ τοῦ τί καὶ πῶς ἐνήργησε χθὲς σὲ κάθε ζήτημα καὶ πῶς τὸ κρίνουν οἱ διπλωμάται καὶ οἱ ρήτορες τῶν Χανιῶν.

«Μὰ τὸ σπουδαιότερον γιὰ τὸν κ. Χρηστουλάκη εἶναι νὰ δείξῃ ἐσωτερικὸ πρόγραμμα». Καὶ τοῦτο φαίνεται πῶς δὲν τὸ κάνει ὁ κ. Βενιζέλος. Ἄν τὸν ἐξετάσουμε καὶ σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀπαντῶντες ὄχι μόνον στὸν κ. Χρηστουλάκη ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς Νεοέλληνας. Εἶναι καιρὸς ἐπὶ τέλους νὰ στρωθῇ κάπως ὡμὰ ὁ λογαριασμὸς μιᾶς διαίτας, λογαριασμὸς προσώπων καὶ πραγμάτων.

(Στάλλο φύλλο τελεώνει) ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ

Ο "ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΧΤΗΣ,"

(Κριτικὴ καὶ Ψυχολογικὴ ἀνάλυση)

Ὅταν ἓνα πράγμα γίνεται τῆς μόδας, ὅταν πιάνει μιὰ μανία τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ κρατηθεῖς καὶ νὰ μὴν πάρεις τὸν κατήφορο, θέλει δύναμη. Ἴστερ' ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν ὄλοι οἱ Ρωμοὶ κατέδραξαν νὰ βάλουν κάλπην, καὶ ὅταν ἔγινε ἡ «ἐκκαθάριση» στὸ πανεπιστήμιον, καθένας πὺς ἔτυχε νὰ πάρῃ δίπλωμα στὴ ζωὴ του, βγήκε ὑποψήφιος καθηγητῆς. Νὰ γράφεις γιὰ τὸ θέατρο εἶναι σήμερον τῆς μόδας.

Ὁ «Ἀρχισυντάχτης» εἶναι τὸ καινούριον θεατρικὸ ἔργον τοῦ κ. Λ. Ταγκόπουλου. Ἔχει πράξεις τρεῖς, καὶ παρουσιάζεται ὡς σάτιρα.

Ἡ ἠθικὴ ἀναμόρφωσις τῆς κοινωνίας εἶναι ὁ κρυφὸς καιρὸς τοῦ συγγραφέα. Ὅπως ὁ Διογένης τὸν παλιὸ καιρὸ, καὶ ὁ κ. Ταγκόπουλος γυρίζει μὲ φανάρι ἀναμένο καὶ ζητεῖ «χαρακτήρες». Οἱ στήλες τοῦ «Νουμᾶ» εἶναι σὲ τοῦτο χαρακτηριστικῆς. Μέσο γιὰ τὸ κοινωνικὸν τοῦ κήρυγμα εἶναι ἀκόμα καὶ οἱ σανίδες τῆς Σκηνῆς. Τὰ πρῶτα δράματα τοῦ κ. Ταγκόπουλου εἶταν ὁ θεατρικὸς ἀντίλαλος τῶν ἀρθρῶν τοῦ «Νουμᾶ». Τὰ ἀρθρα τοῦ «Νουμᾶ» εἶναι, νὰ ποῦμε, δραματικοὶ μονόλογοι — τὰ δράματα ἀρθρα πολύλογα, δηλ. μὲ πρόσωπα περισσότερα. Ὅπως ὁ Γκαίτες γιόμιζε τὰ ἔργα του μὲ τὴν ζωὴν του, καὶ ὁ κ. Ταγκόπουλος πλέκει τὰ δικά του μὲ σκηνῆς καὶ ἱστορίας πὺς εἶδε στὴ ζωὴν του. Αὐτὸ τὸ ἔχει ὁ ἴδιος ἀνεβάσει καὶ σὲ θεωρίαν αἰσθητικὴν μέσῃ σὲ προλόγους δραματικῶν του ἔργων — καὶ τὸνομάζει **ρεαλισμὸν**. Ἡ «Ὁξώπορτα» εἶναι ἡ ἀυστηρότερη ἐφαρμογὴ τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς θεωρίας. Ἐνα κομμάτι ζωῆς, βγαλμένον ἀπὸ τὸ φυσικὸν τοῦ κάδρου, ὅπου συγκινεῖ μὲ τὸ δικὸν του τρόπο, καὶ στριμωγμένον στὶς τέσσαρις σανίδες τῆς σκηνῆς. Αὐτὸς δὲν εἶναι βέβαια ὁ νατουραλισμὸς, πὺς βρίσκει ἡ Κριτικὴ στὰ ληθινὰ καλλιτεχνήματα τῆς νατουραλιστικῆς Σχολῆς. Ὁ περίφημος ὀρισμὸς — Τέχνη εἶναι ἡ Φύσις ὅπως φαίνεται μέσῃ ἀπὸ μιὰ ἰδιοσυγκρασίαν, πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ σωστά. Ἡ ἰδιοσυγκρασία πὺς ἀναφέρεται ἐδῶ, τὸ ὑποθέτομε πάντοτε πῶς δὲν εἶναι γενικὰ κάθε ἰδιοσυγκρασία εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδιοσυγκρασία. Κ' ἐκεῖνο πὺς ἔχει σημασίαν στὸν ὀρισμὸν εἶναι ἡ ἰδιοσυγκρασία πὺς πολὺ παρὰ τὴν Φύσιν. Γι' αὐτὸ, ὅπως τὸ παρατήρησαν τόσες φορές, μιὰ δραματικὴ ἱστορία — ἔργον Τέχνης, εἶναι ἄλλο πράγμα, καὶ ἄλλο ἡ ἐξιστόρησις πὺς διαβάζουμε στὴν φημερίδα ἑνὸς δράματος πὺς ἔγινε στὴν ζωὴν.